

ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЮ НАСИЛЬСТВУ ТА
ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ З УЧАСНИКАМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ (В ТОМУ ЧИСЛІ ДІТЬМИ)
У КОВАЛІВСЬКОМУ ЛІЦЕЇ
НИЖНЬОВЕРБІЗЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ

РОЗГЛЯНУТО ТА СХВАЛЕНО

Протокол засідання

педагогічної ради коледжу

18 березня 2025 р. №5

1. Загальні положення

1.1. Дане Положення регулює питання організації захисту учасників освітнього процесу, у тому числі дітей, від різних форм насильства та жорстокого поводження в Ковалівському ліцеї Нижньовербізької сільської ради – далі Ліцей.

Положення розроблено на основі:

✓ Законів України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII, «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 № 2657-VIII, «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми» від 06.06.2024 №3792-IX;

✓ постанов Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 №658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статті»; від 01.06.2020 № 585 «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах», від 28.07.2021 №775 «Про внесення змін до Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження»;

✓ наказів Міністерства освіти та науки України від 02.10.2018 №1047 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами»; від 28.12.2019 № 1646 «Про деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» від 28.12.2019 № 1646, Наказ Мінсоцполітики України від 13.10.2021 №587 Про затвердження Типової програми для постраждалих осіб.

1.2. Суб'єкти, на яких поширюється дія положення, – учасники освітнього процесу.

1.3. Основні терміни:

Дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Забезпечення найкращих інтересів дитини – дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити.

Безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних,

протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможлиблюють вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

Насильство – це будь-які навмисні дії одної людини по відношенню до іншої, які порушують її конституційні права й свободи і наносять їй моральну шкоду, шкоду її фізичному чи психічному здоров'ю.

Жорстоке поводження з дитиною - будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою її експлуатації з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини.

Домашнє насильство – діяння фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання.

Види насильства:

економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;

фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення

волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Булінг (цькування) – психологічне, фізичне, економічне чи сексуальне насильство, тобто будь-яке умисне діяння (дія або бездіяльність), у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, яке систематично вчиняється особою стосовно дитини, з якою вони є учасниками одного колективу, або дитиною стосовно іншого учасника одного колективу та яке порушує права, свободи, законні інтереси потерпілої особи та/або перешкоджає виконанню нею визначених законодавством обов'язків.

2. Основні завдання

Основними завданнями щодо захисту від різних форм насильства та жорстокого поводження в Ліцеї:

- здійснення аналізу ситуації в Ліцеї (фізичного та емоційно-психологічного середовища);
- ознайомлення учасників освітнього процесу – учнів, батьків, працівників ліцею з Правилами внутрішнього розпорядку;
- визначення обов'язків та відповідальності учасників освітнього процесу щодо створення та дотримання безпечної поведінки в Ліцеї;
- проведення інструктажів всім працівникам закладу освіти;
- здійснення інформування про цілодобові телефони довіри з питань допомоги жертвам насилля в Ліцеї та сім'ї; Національної гарячої лінії з питань запобігання насильству, Національної дитячої «гарячої лінії», працівника ювенальної превенції територіального органу поліції;
- обов'язкове інформування відповідних органів про випадки, або підозри щодо форм насильства та експлуатації;
- взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання всіх видів насильства відповідно до чинного законодавства.

На сайті Ліцею забезпечити відкритий доступ до публічної інформації та документів, зокрема:

- Правила внутрішнього розпорядку;
- план заходів, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству, насильству за ознакою статі, булінгу (цькування), мобінгу (цькуванню);
- контактну інформацію про уповноважену особу, про служби, до яких можна звернутися постраждалим;
- інформацію про проведення виховної роботи та інформаційно-просвітницьких заходів.

3. Права та обов'язки учасників освітнього процесу

3.1. Здобувачі освіти мають право на:

- якісні освітні послуги;

- індивідуальну освітню траєкторію, що реалізується, зокрема, через вільний вибір видів, форм і темпу здобуття освіти, навчальних дисциплін та рівня їх складності, методів і засобів навчання;
- інші необхідні умови для здобуття освіти, у тому числі для осіб з особливими освітніми потребами та із соціально незахищених верств населення;
- свободу творчої, спортивної, оздоровчої, культурної, просвітницької, наукової і науково-технічної діяльності тощо;
- особисту або через своїх законних представників участь у громадському самоврядуванні та управлінні Ліцеєм;
- безпечні та нешкідливі умови навчання і праці;
- повагу людської гідності;
- захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувачам освіти;
- отримання соціальних та психолого-педагогічних послуг як особа, яка постраждала від насильства та жорстокого поводження з дітьми, стала свідком або вчинила насильство або жорстоке поводження з дітьми.

3.2. Здобувачі освіти зобов'язані:

- поважати гідність, права, свободи та законні інтереси всіх учасників освітнього процесу, дотримуватися етичних норм;
- відповідально та дбайливо ставитися до власного здоров'я, здоров'я оточуючих, довкілля;
- дотримуватися установчих документів, правил внутрішнього розпорядку Ліцею;
- повідомляти адміністрацію Ліцею про факти насильства та жорстокого поводження з дітьми свідком яких вони були особисто або про які отримали достовірну інформацію від інших осіб.

3.3. Працівники, які залучаються до освітнього процесу, мають право на:

- захист професійної честі і гідності;
- захист під час освітнього процесу від будь-яких форм насильства та експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, від пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю.

3.4. Працівники, які залучаються до освітнього процесу, зобов'язані:

- дотримуватися педагогічної етики;
- поважати гідність, права, свободи і законні інтереси всіх учасників освітнього процесу;
- настановами й особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства;
- формувати у здобувачів освіти усвідомлення необхідності додержуватися Конституції та законів України;
- формувати у здобувачів освіти прагнення до взаєморозуміння, миру, злагоди

між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;

- захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувачів освіти, запобігати вживанню ними та іншими особами на території закладів освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів, іншим шкідливим звичкам;

- додержуватися установчих документів та правил внутрішнього розпорядку Ліцею, виконувати свої посадові обов'язки;

- повідомляти директора Ліцею про факти насильства або жорстокого поводження з дітьми, а також інших учасників освітнього процесу.

3.5. Батьки або інші законні представники здобувачів освіти мають право:

- отримувати інформацію про діяльність Ліцею, у тому числі – щодо надання соціальних та психолого-педагогічних послуг особам, які постраждали від насильства або жорстокого поводження з дитиною

- про результати навчання і результати оцінювання якості освіти в Ліцеї та його освітньої діяльності;

- подавати директору Ліцею (у разі вчинення жорстокого поводження з дитиною директором Ліцею – Відділу освіти Нижньовербізької сільської ради або Міністерству освіти і науки України) усні та письмові заяви(скарги, повідомлення) про випадки насильства або жорстокого поводження з дитиною, а також стосовно інших учасників освітнього процесу, вимагати невідкладного(протягом однієї доби з моменту надходження) реагування на такі випадки;

- отримувати інформацію щодо порядку та умов проходження їхньою дитиною, яка постраждала від насильства або жорстокого поводження, відповідних програм для таких осіб.

Обов'язки:

- виховувати у здобувачах освіти повагу до гідності, прав, свобод і законних інтересів людини, законів та етичних норм, відповідальне ставлення до власного здоров'я, здоров'я оточуючих і довкілля;

- поважати гідність, права, свободи і законні інтереси здобувачів освіти та інших учасників освітнього процесу;

- дбати про фізичне і психічне здоров'я, сприяти розвитку її здібностей, формувати навички здорового способу життя;

- формувати культуру діалогу, культуру життя у взаєморозумінні, мирі та злагоді між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами, представниками різних політичних і релігійних поглядів та культурних традицій, різного соціального походження, сімейного та майнового стану;

- настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства.

4. Попередження всіх форм насильства в освітньому середовищі

4.1. Визначення чинників ризику насильства проти здобувача освіти та реагування на них

Працівники закладу освіти мають знати чинники ризику насильства проти здобувачів освіти та звертати на них увагу в рамках своїх службових обов'язків. Якщо виявлено чинники ризику, працівники закладу повинні повідомити про них батькам і надати їм інформацію про можливості для отримання підтримки, а також заохотити їх до вирішення проблеми.

4.2. Фактори, що вказують на ймовірність виникнення ризиків для життя, здоров'я та розвитку здобувача освіти

Педагогічним працівникам доцільно звертати увагу на ознаки, що вказують на ймовірність *виникнення ризиків для життя, здоров'я та розвитку здобувача освіти*.

Зокрема до таких ризиків, можна крім іншого віднести ситуації, коли батьки або особи, які їх замінюють:

- не цікавляться навчальною діяльністю здобувача освіти (не відвідують батьківських зборів, не контактують з педагогами закладу);
- під час відвідування навчального закладу перебувають у стані алкогольного сп'яніння або під дією наркотичних речовин. Наявні повідомлення здобувачів освіти, осіб, знайомих із сім'єю, про факти надмірного вживання алкоголю, наркотичних речовин, схильності до азартних ігор та відвідування ігрових клубів;
- систематично проявляють агресивну поведінку до працівників закладу освіти;
- ігнорують рекомендації працівників закладу освіти щодо виховання здобувача освіти, що призводить або може призвести до затримки її розвитку, погіршення емоційного стану, здоров'я, соціальної ізоляції та інших несприятливих наслідків;
- не дотримуються санітарно-гігієнічних норм та правил безпечної поведінки (що призводить до виникнення ризику інфікування здобувача освіти);
- мають ознаки пригніченого психоемоційного стану, розладів психічного здоров'я, суїцидальної поведінки, що ускладнює процес виховання;
- не забезпечують необхідного медичного догляду здобувача освіти, що може призвести до серйозних порушень здоров'я;
- жорстоко поведуться з членами сім'ї (одним із батьків, іншою дитиною), з домашніми тваринами;
- допускають перебування в помешканні, де проживає здобувач освіти, сторонніх осіб, схильних до вживання алкоголю, наркотичних речовин.

4.3. Порядок реагування на випадки насилля розроблено відповідно закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII, Постанови КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» №658 від 22 серпня 2018 року, Методичних рекомендацій щодо запобігання та протидії насильству (лист Міністерства освіти і

науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480) та Наказу МОН від 02.10.2018 №1047 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами».

4.3.1 Згідно п.39 Порядку №658 директор Ліцею забезпечує реалізацію в Ліцеї заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі шляхом:

- проведення з учасниками освітнього процесу виховної роботи із запобігання та протидії насильству;
- здійснення з учасниками освітнього процесу інформаційно-просвітницьких заходів з питань запобігання та протидії насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей;
- організації роботи практичного психолога та/або соціального педагога з постраждалими дітьми;
- визначення уповноваженого спеціаліста з числа працівників закладу для проведення невідкладних заходів реагування у разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв/повідомлень від постраждалої особи/інших осіб.

4.3.2 Згідно п.40 Порядку № 658 директор Ліцею визначає фахівця з числа членів комісії із запобігання та протидії насильству (далі – Комісії).

Якщо працівник закладу освіти підозрює, що учень є потерпілим від насильства, надає інформацію про це в письмовій формі фахівцю (уповноваженій особі) в Ліцеї.

У разі виявлення (візуально або під час опитування) фактів насильства стосовно учнів закладу освіти або отримання відповідних заяв чи повідомлень від інших осіб уповноважена посадова особа Ліцею:

- не пізніше однієї доби інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції про виявлення факту вчинення насильства або відповідне звернення за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;
- фіксує факт виявлення (звернення) в журналі реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі за формою згідно з додатком 3 Постанови КМУ № 658 від 22 серпня 2018 року;
- вживає першочергових заходів для надання медичної, психологічної або іншої допомоги постраждалій особі відповідно до вимог законодавства.

4.3.3 У разі виявлення (візуально або під час опитування) фактів насильства стосовно *неповнолітніх* здобувачів закладу освіти уповноважена посадова особа Ліцею згідно п.39 Порядку № 658:

- протягом доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції та службу у справах дітей (у разі коли постраждалою особою та/або кривдником є дитина);
- фіксує необхідну інформацію в журналі реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (закладу освіти) за формою згідно з додатком 3 Постанови КМУ №658 від 22 серпня

2018 року;

- забезпечує надання медичної допомоги (у разі потреби);
- організовує роботу практичного психолога з постраждалими дітьми.

4.3.4 У разі виникнення підозри щодо домашнього насильства, жорстокого поводження з дитиною або якщо є реальна загроза його вчинення (удома, з боку однолітків, з боку інших) уповноважена особа зустрічається з дитиною, стосовно якої є інформація про жорстоке поводження щодо неї, намагається розговорити, встановити контакт, довірливі стосунки та надає емоційну підтримку; проявляє інтерес, дружелюбність, щирість, теплоту і симпатію, дитина має відчуття, що її дійсно чують і розуміють. Дотримується принципу конфіденційності щодо постраждалої особи.

4.3.5 Уповноважена особа в Ліцеї повідомляє психолога, а психолог за потреби складає план корекційної роботи та здійснює соціально-психологічний супровід потерпілому та кривднику (якщо останній є учнем та у разі перевищення компетенцій та компетентностей психолога перенаправляє до інших спеціалістів (психотерапевта, невролога, психіатра тощо).

4.3.6 Педагогічні працівники, медичний та господарсько-обслуговуючий персонал закладу освіти у разі виявлення ознак чи факторів, що можуть вказувати на домашнє насильство, складні життєві обставини, жорстоке поводження з дитиною або ризики щодо їх виникнення стосовно дитини, передають уповноваженій особі Ліцею або безпосередньо директорові чи заступнику директора інформацію про дитину з метою планування подальших дій щодо заходів для надання медичної, психологічної або іншої допомоги постраждалому.

4.3.7 У разі виявлення випадків насилля над дитиною необхідно розробити план допомоги дитині. План допомоги потерпілому від насильства має включати рекомендації з питань:

- вжиття заходів для забезпечення безпеки дитини, у т.ч. повідомлення компетентних служб про можливий випадок насильства;
- підтримка, яку навчальний заклад повинен запропонувати дитині;
- направлення дитини до спеціалізованого центру для отримання допомоги (за потреби).

4.3.8 У більш складних випадках (пов'язаних із сексуальним насильством, жорстоким фізичним або психологічним насильством) директор Ліцею повинен створити групу реагування, до складу якої можуть входити практичний психолог, керівник групи та інші працівники закладу, обізнані із ситуацією або добре знайомі з дитиною (надалі – група реагування). Група реагування повинна підготувати план надання допомоги дитині, який базується на матеріалах, підготовлених практичним психологом закладу, та іншій інформації, отриманої членами групи.

4.3.9 Якщо про можливий випадок насильства проти дитини повідомляється її батькам або опікунам, створення групи реагування є обов'язковим. Група має призначити батькам або опікунам зустріч для обговорення проблеми, під час якої

батькам або опікунам може бути повідомлено про те, що можливий випадок насильства буде розслідуватися зовнішньою організацією для забезпечення об'єктивності розслідування. Необхідно вести протокол такої зустрічі.

4.3.10 Практичний психолог повинен представити план надання допомоги дитині її батькам або опікунам, рекомендуючи щільну співпрацю під час його виконання. Повинен поінформувати батьків або опікунів дитини про обов'язок закладу повідомити про можливий випадок насильства компетентні органи (прокуратуру, поліцію, суд з питань сім'ї/опікунства).

Після того, як практичний психолог проінформував батьків, директор Ліцею повинен повідомити про можливий злочин прокуратурі, поліції або окружному суду, департаменту у справах сім'ї та неповнолітніх.

4.3.11 Відповідальність за подальші дії несуть органи, згадані у попередньому пункті.

4.3.12 Якщо про можливий випадок насильства проти дитини повідомляється батькам або опікунам дитини, але факт такого випадку не підтверджується, батьки або опікуни дитини мають отримати інформацію про це в письмовій формі.

4.3.13 При реагуванні на повідомлення про випадок насильства розробляється таблиця вжитих заходів (втручання). Таблиця має знаходитися в особовій справі дитини.

4.3.14 Усі працівники закладу та інші особи, яким стало відомо про випадок насильства або будь-які пов'язані з ним питання в межах своїх службових обов'язків, повинні зберігати конфіденційність, за винятком інформації, яка передається компетентним органам відповідно до порядку реагування.

4.3.15 На офіційному вебсайті ліцею розміщено контактну інформацію уповноваженої особи закладу, організацій та установ, служб підтримки постраждалих осіб, до яких слід звернутися у разі виявлення фактів домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.

БЕЗКОШТОВНІ «ГАРЯЧІ» ТЕЛЕФОННІ ЛІНІЇ:

- *Національна дитяча «ГАРЯЧА ЛІНІЯ» Центру «ЛА СТРАДА-Україна»:*
0-800-500-333 (для дзвінків з мобільного);
- *Національна «ГАРЯЧА ЛІНІЯ» з питань запобігання насильству (консультації юриста, психолога, соціального педагога):*
0-800-500-225 (з мобільного або стаціонарного) або **116-111** (з мобільного);
- *Омбудсмен з прав дитини в Україні Микола Миколайович Кулеба:*
(044) 255-64-50.

- *Єдиний телефонний номер системи надання безоплатної правової допомоги:*
0-800-213-103 (безкоштовно зі стаціонарних та мобільних телефонів).

4.3.16 Обов'язково потрібно телефонувати до органів Національної поліції «102» для подальшого отримання необхідного захисту, належного фіксування випадку насильства, перенаправлення до інших суб'єктів взаємодії для отримання комплексної допомоги.

4.4. Рекомендації щодо взаємодії з дитиною, яка повідомляє про насильство над нею:

Якщо дитина розповідає вам про насильство:

1. Поставтеся до дитини серйозно.

2. Спробуйте зберігати спокій.

3. Заспокойте та підтримайте дитину словами:

- «Добре, що ти мені сказала. Ти правильно зробила»;
- «Ти в цьому не винна»;
- «Не ти одна потрапила в таку ситуацію, це трапляється також і з іншими дітьми»;

• «Мені треба сказати декому (практичному психологу, директору, заступнику директора) про те, що це трапилося. Він (вони) поставлять тобі кілька запитань. Вони допоможуть зробити так, щоб ти почував/почувала себе у безпеці» (Пам'ятайте, ви можете показати дитині, що ви розумієте її почуття з цього приводу, але ви не повинні залишати дитині вибору.) Скажіть дитині: «Бувають такі секрети, які не можна зберігати, якщо тобі зробили погано».

4. Не думайте, що дитина обов'язково ненавидить свого кривдника або гнівається на нього (він може виявитися членом родини, батьком або опікуном).

5. Терпляче відповідайте на питання та розвіюйте тривоги дитини.

6. Стежте за тим, аби не давати обіцянок, які ви не зможете виконати (наприклад: «Твоя мама не засмутиться» або «З тим, хто тебе скривдив, нічого не зроблять»).

Якщо дитина говорить про це в групі:

1. Покажіть, що ви прийняли це до відома, наприклад: «Це дуже серйозно. Давай ми з тобою поговоримо про це пізніше», і змініть тему.

2. Організуйте якнайшвидше розмову з дитиною наодинці (наприклад, на найближчій перерві, під час перерви на обід).

4.5. Рекомендації щодо підтримки дитини в учнівському колективі після розкриття випадку насильства:

Ви можете допомогти дитині, забезпечуючи наступне:

1. Нормальність: підтримуйте нормальний статус дитини в групі.

2. Інтимність: виражайте у доречний спосіб. Не вирішуйте за дитину, що вона хоче і чого не хоче. Запитуйте! Це допоможе вам виявляти тепле ставлення на рівні, комфортному для дитини.

3. Тепле ставлення: використовуйте нормальні вияви теплового ставлення; нехай у вашому голосі відчувається тепло.

4. Сталість і передбачуваність: життя дитини поза навчальною групою може стати хаотичним. Група може бути єдиним місцем, де дитина буде почувати себе нормально. Чітко визначайте ваші вимоги та очікування.

5. Почуття приналежності та включеності: демонструйте роботу дитини, втягуйте дитину в дискусію тощо.

6. Структура: спочатку дитина може хотіти, щоб їй говорили, що вона повинна робити і як реагувати, поки вона не зможе мобілізувати власні ресурси. Структура стане її безпекою.

7. Безпека й конфіденційність: підтримуйте звичний спосіб життя. Не обговорюйте деталі того, що трапилося з дитиною, будь з ким. Шукайте надійну підтримку для себе. Переживання дитини не призначені для персоналу.

8. Поведінкові обмеження: деструктивну й антисоціальну поведінку твердо й постійно засуджувати.

9. Заохочення і стимуляція: доступність корисного матеріалу для читання і художня творчість (наприклад, малювання) - це можливості для дитини висловити свої почуття.

Скажіть дитині, яка постраждала від насильства:

- Я тобі вірю.
- Мені шкода, що це з тобою трапилося.
- Це не твоя провина.
- Добре, що ти мені про це сказала.
- Я постараюся зробити так, щоб тобі більше не загрожувала небезпека.

4.6. Рекомендації щодо надання допомоги дитині зрозуміти свої почуття у стресовому стані (на основі рекомендацій І. Харламової):

1. Дайте дитині додаткову підтримку, підбадьорте її та будьте чуйні, терпимі, коли вона перебуває у стресовому стані, адже діти показують свої страждання та хвилювання за допомогою різної поведінки – надчутливою, замкненої, пустотливою.

2. Будьте чуйні до почуттів, які виражає дитина словесно та іншим шляхом.

3. Допоможіть дитині навчитися казати про свої почуття замість того, щоб дитина просто замкнулася.

4. Навчіть вирішувати проблеми словесно, а не фізично; методом знаходження кращих способів для того, щоб впоратися з ситуацією.

5. Допоможіть дітям заспокоюватись самотійно, коли вони прикро вражені.

6. Проводьте співбесіди про почуття дитини, проєктуючи ситуацію, яка її засмучує, на себе, висловлюючи ваші власні почуття (наприклад, *«Мені стає сумно, коли я сперечаюся зі своїми друзями, можливо, тобі також»*).

7. Переконайте дитину, що у всіх дітей виникають почуття за певних обставин (наприклад, *«Іноді діти лякаються і це нормально», «якщо щось не працює, це тебе дратує», «коли тебе дратують, ти ображаєшся»*).

8. Діти потребують допомоги, щоб навчитися стримувати свої почуття. Це допомагає їм увійти в емоції, біль, точно розпізнати їх та правильно впоратися з ними (наприклад, *«Думаю, що ти плачеш тому, що ти стомився(лась), «Я знаю, що діти відібрали твій м'яч, і це тебе прикро вразило»*).

9. Іноді дітям легше відповісти на коментар, ніж на пряме питання, якщо щось не так (наприклад, *«Сашико, ти виглядаєш децю засмученим. Напевно, ти думаєш про свою матусю...»*).

10. Буває так, що дітям легше коментувати почуття дитини в контексті почуттів більшості дітей (наприклад, *«Більшості підліткам стає моторошно та сумно, коли їхні тато та мама сваряться», «Мабуть, всі діти ображаються та страждають,*

коли на них кричать, обзивають або не хочуть спілкуватися»).

4.7. Типова програма для постраждалих осіб

З метою забезпечення комплексної підтримки та соціально-психологічної реабілітації постраждалих осіб, які потерпають від психологічної, сексуальної, фізичної та/або економічної форм домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі користуватися Типовою програмою для постраждалих осіб передбачено комплекс заходів, спрямованих на позбавлення від емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у постраждалої від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі особи (далі - постраждала особа) здатності відстоювати власну гідність, захищати свої права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування, затвердженою Наказом Мінсоцполітики України «Про затвердження Типової програми для постраждалих осіб» від 13.10.2021 №587.

5. Булінг

5.1. Визначення понять

Вербальний булінг – словесне знущання або залякування за допомогою образливих слів, яке включає в себе постійні образи, погрози й образливі коментарі про кого-небудь (про зовнішній вигляд, релігію, етнічну приналежність, інвалідність, особливості стилю одягу і т. п.).

Фізичний булінг – фізичне залякування за допомогою агресивного фізичного впливу полягає в багаторазово повторюваних ударах, стусанах, підніжках, блокуванні, поштовхах і дотиках небажаним і неналежним чином.

Соціальний булінг – соціальне залякування із застосуванням тактики ізоляції припускає, що когось навмисно не допускають до участі в роботі команди, групи, перебуванні за обіднім столом, грі, занятті спортом чи громадській діяльності.

Кіберзалякування (кібернасильство) або булінг у кіберпросторі полягає у звинуваченні когось з використанням образливих слів, брехні та неправдивих чуток за допомогою електронної пошти, текстових повідомлень і повідомлень у соціальних мережах. Сексистські, расистські та подібні їм повідомлення створюють ворожу атмосферу, навіть якщо не спрямовані безпосередньо на дитину.

5.2. Порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування)

1. Порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування) у Ковалівському ліцеї та відповідальність осіб, причетних до булінгу (цькування) (далі Порядок) розроблено відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1646, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03.02.2020 за №11/34394.

2. У разі підтвердження факту вчинення булінгу (цькування), за результатами розслідування та висновків Комісії з розгляду випадків боулінгу (далі – Комісії), яка створюється наказом директора Ліцею у разі виникнення даного прецеденту. Директор повідомляє уповноважені підрозділи органів Національної поліції

(ювенальна превенція) та завідувача сектору у справах дітей Нижньовербізької сільської ради про випадки булінгу. Разом з повідомленням надаються копії протоколу засідань Комісії та заяв.

3. Комісія за результатами проведеного розслідування розробляє:

- рекомендації для педагогічних працівників щодо діяльності з учасниками освітнього процесу, причетними до булінгу;

- заходи стабілізації психологічного клімату у колективі.

4. Надаються соціальні та психолого-педагогічні послуги здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу.

5. Визначаються відповідальні особи, причетні до булінгу (цькування) та накладаються адміністративні стягнення.

6. Директор здійснює контроль за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу в Ліцеї.

5.3. Порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу (цькування)

1. Порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу (цькування) в Ковалівському ліцеї розроблено відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1646, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03.02.2020 за №11/34394.

Цей Порядок визначає розгляд та неупереджене з'ясування обставин випадків булінгу (цькування) в ліцеї відповідно до заяв, що надійшли.

2. Здобувачі освіти, педагогічні працівники, батьки учасників освітнього процесу, працівники ліцею, якщо їм стало відомо або вони стали свідками випадків вчинення булінгу (цькування), зобов'язані повідомити про це в усній та (або) письмовій формі, в тому числі із застосуванням засобів електронної документації директора Ліцею.

3. У заяві вказується наступна інформація:

- джерела отримання інформації;
- обставини, за яких було вчинено булінг (цькування);
- особи, які були при цьому присутні (сторони булінгу: кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності));
- розгорнутий виклад фактів, тривалість дій.

4. Відповідно до такої заяви директор Ліцею невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби:

- повідомляє територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України; принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування);

- за потреби викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги; службу у справах дітей з метою вирішення питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин; центр соціальних служб

для сім'ї, дітей та молоді з метою здійснення оцінки потреб сторін булінгу (цькування), визначення соціальних послуг та методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки та надання соціальних послуг;

- скликає засідання Комісії не пізніше ніж упродовж трьох робочих днів з дня отримання заяви або повідомлення;

- видає наказ про проведення розслідування із визначенням відповідальних осіб та термінів.

5. Комісія проводить розслідування, з'ясовує всі обставини цькування та за результатами розслідування приймає відповідне рішення. За підсумками роботи Комісії складається протокол.

6. Рішення Комісії реєструються в окремому журналі, зберігаються в паперовому вигляді з оригіналами підписів усіх членів Комісії.

7. Для вжиття відповідних заходів реагування результати проведеного розслідування узагальнюються наказом.

5.4. Порядок застосування заходів виховного впливу

1. Порядок застосування заходів виховного впливу в Ковалівському ліцеї розроблено відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1646, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03.02.2020 за №11/34394.

2. Заходи виховного впливу – заходи, які застосовуються під час освітнього процесу щодо сторін булінгу (цькування) та забезпечують корекцію їхньої поведінки, зокрема виправлення деструктивних реакцій та способів поведінки у міжособистісних стосунках.

3. Заходи виховного впливу до сторін булінгу (цькування) в Ліцеї застосовуються з метою:

- відновлення та нормалізації стосунків між сторонами булінгу (цькування) після відповідного випадку;

- недопущення повторення випадку булінгу (цькування) між сторонами булінгу (цькування);

- загальної превенції випадків булінгу (цькування) у закладі освіти.

4. Необхідні заходи виховного впливу до сторін булінгу (цькування) визначає комісія з розгляду випадків булінгу (цькування) в Ліцеї, зокрема:

- мету, конкретні завдання, зміст, методи та форми заходів виховного впливу;

- критерії визначення співвідношення між запланованими та отриманими результатами заходів виховного впливу.

5. Моніторинг ефективності застосування заходів виховного впливу до сторін булінгу (цькування) та необхідність їх коригування визначає комісія з розгляду випадків булінгу (цькування) в Ліцеї.

6. Заходи виховного впливу реалізуються педагогічними працівниками коледжу, фахівцями сектору у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді із залученням необхідних фахівців із надання правової, психологічної, соціальної та іншої допомоги, в тому числі територіальних

підрозділів Національної поліції України та інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування).

Суб'єкти реагування на випадки булінгу (цькування) в Ліцеї під час реалізації заходів виховного впливу діють в межах повноважень, передбачених законодавством та цим Порядком.

7. Психологічний та соціально-педагогічний супровід застосування заходів виховного впливу у групі, в якій стався випадок булінгу (цькування), здійснює у межах своїх посадових обов'язків практичний психолог закладу освіти, зокрема:

- діагностику рівня психологічної безпеки та аналіз її динаміки;
- розробку програми реабілітації для потерпілого (жертви) та її реалізацію із залученням батьків або інших законних представників малолітньої або неповнолітньої особи;
- розробку корекційної програми для кривдника (булера) та її реалізацію із залученням батьків або інших законних представників малолітньої або неповнолітньої особи;
- консультативну допомогу всім учасникам освітнього процесу;
- розробку профілактичних заходів.

5.5. Алгоритм щодо попередження булінгу:

1. Ознайомлення учасників освітнього процесу з нормативно-правовою базою та регулюючими документами щодо превенції проблеми насилля в освітньому середовищі.

2. Проведення зустрічей, круглих столів, семінарів, тренінгів із залученням представників правоохоронних органів, служб соціального захисту, медичних установ та інших зацікавлених організацій.

3. Створення інформаційних куточків для здобувачів освіти із переліком організацій, до яких можна звернутися у ситуації насилля та правопорушень.

4. Ознайомлення педагогів та здобувачів освіти з інформацією про прояви насильства та його наслідки.

5. Батьківські збори.

6. Консультації.

7. Педагогічний консилиум.

8. Для успішного попередження та протидії насильству необхідно проводити заняття з навчання навичок ефективного спілкування та мирного розв'язання конфліктів.

5.6. Відповідальність осіб причетних до булінгу:

1. Відповідальність за булінг (цькування) встановлена статтею 173 п.4 Кодексу України про адміністративні правопорушення такого змісту:

- Булінг (цькування) тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене групою осіб або повторно протягом року після накладення

адміністративного стягнення, - тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

- Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, - тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин.

- Діяння, передбачене частиною другою цієї статті, вчинене малолітньою або неповнолітньою особою віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, - тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

2. Неповідомлення директором Ліцею уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу – тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до двадцяти процентів заробітку.

6. Мобінг

6.1. Визначення понять

Мобінг – це систематичні тривалі умисні дії з боку хоч роботодавця, хоч працівників чи колективу працівників щодо окремого працівника з метою психологічного або (та) економічного тиску на цього працівника, створення неприємної образливої ситуації навколо цього працівника щодо приниження честі й гідності та ділової репутації. Таке цькування може відбуватися і засобами телекомунікаційних технологій. Основна мета мобінгу – принизити працівника і знецінити його роботу як професіонала.

Існує декілька основних видів тиску, що можуть бути визначені як мобінг.

Економічний тиск – нерівна оплата за працю рівної цінності, безпідставне позбавлення частини виплат (премій, бонусів).

Психологічний тиск – створення ворожої, образливої атмосфери, погрози, висміювання, клеми, нерівномірний розподіл навантаження і задач між працівниками, що виконують однакову роботу, позбавлення працівника роботи без його звільнення, нерівність можливостей для кар'єрного росту, безпідставний недопуск працівника на робоче місце.

Створення напруженої, ворожої атмосфери – ізоляція працівника від трудового колективу, включаючи зміну місцезнаходження робочого місця, незапрошення на зустрічі і наради, у яких працівник зазвичай має брати участь, перенесення робочого місця в непристосовані для цього виду роботи місця.

6.2. Відповідальність за мобінг

Відповідальність за мобінг (цькування) працівника встановлена ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення такого змісту:

✓ Вчинення мобінгу (цькування) працівника - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до тридцяти годин і накладення штрафу на фізичних осіб - підприємців, які використовують найману працю, посадових осіб - від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин.

✓ Діяння, вчинене групою осіб або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до п'ятдесяти годин і накладення штрафу на фізичних осіб - підприємців, які використовують найману працю, посадових осіб - від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

7. Взаємодія Ліцею з установами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та захисту від різних форм насильства та жорстокого поводження в закладах освіти

7.1. Налагодження співпраці із сектором у справах дітей Нижньовербізької сільської ради, центром соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, представниками правоохоронних органів, громадських інституцій.

7.2. Розроблення спільних планів роботи з проведення превентивних інформаційно-просвітницьких заходів з усіма учасниками освітнього процесу з питань запобігання та протидії насильству та жорстокому поводженню..

7.3. Участь представників інших установ у професійному інформуванні усіх учасників освітнього процесу щодо запобіганню насильству, жорстокому поводженню.

Інфоресурси:

Законодавчі та нормативно-правові акти щодо запобігання та протидії насильства	http://surl.li/htksqb
Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник. Київ, 2020. 198 с.	http://surl.li/vwfivs
«Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе». Підручник для шкільних медіаторів однолітків, розроблений ЮНІСЕФ та ГО «ЛаСтрада»	http://surl.li/vicfxx